

Oponentský posudek bakalářské práce Pavlína Tučkové *Čeština německých mluvčích (případová studie)*, Praha 2011, vedoucí práce prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.

Bakalářská práce P. Tučkové má za cíl provést případovou studii o češtině německých mluvčích, zabývá se tedy aktuálním tématem. Dvě úvodní kapitoly *Didaktika cizích jazyků a její využití v praxi* (s. 9–11) a *Jazykový transfer* (s. 12–16) jsou tvořeny výpisky z dvou základních monografií (Hendrich, Odlin),¹ zaměřenými na didaktické pojmosloví a doplněnými o několik autorčiných zkušeností s výukou češtiny. Těžiště práce tvoří kapitola *Rozbor jazykového materiálu* (s. 17–47).² Poslední textovou část práce tvoří závěr (s. 48–49), následuje soupis literatury a dodatek s údaji o probandkách.

Obě první kapitoly nemají parametry vědeckého textu, neboť u řady tvrzení chybějí odkazy na zdroje, přičemž nejde o tvrzení triviální. Podkapitoly a odstavce zde nejsou řazeny příliš přesvědčivě, autorka mj. nedokázala propojit poznatky obou autorů o transferu a probírá je odděleně. Postrádám přesné, resp. jakékoliv vysvětlení *vnitrojazykového transferu* (s. 13) a *substituce* (s. 14). Cenné je naproti tomu u pozitivního transferu zařazení slov s obdobnou formou v češtině a němčině, jež studentkám usnadňovala zapamatování českých slov (*apetit, boule, fajn* aj., s. 15).³ Autorka nepojednává o jiných germanismech než lexikálních; to lze ospravedlnit potřebami a nároky jejích studentek, jež se chtěly umět domluvit v základních komunikačních situacích.

Autorka zadává probandkám čtyři úlohy – dopis, v němž se mají představit, popis na sebe navazujících obrázků, diktát a překlad – a registruje chyby v těchto jejich písemných projevech. Oproti zadání práce nezkoumá mluvené texty (vycházející z nahrávek ve standardizovaných situacích), což je podle mého názoru škoda. Vyplývá z toho, že se jí fonetická část rozboru mění v rozbor obtížných pravopisných jevů (především značení samohláskové kvantity a palatalizovaných souhlásek). Rovněž zajímavý jev, vliv krácení samohlásek v mluvené češtině (autorka zde má „hovorové“, s. 26), mohl být lépe ověřen s využitím nahrávek. Jako málo přínosná se mi jeví analýza diktátu, zaměřená pochopitelně na pravopis, kde se autorka snaží najít doklady na transfer z cizích jazyků (snad raději z cizích pravopisných systémů).⁴ U ostatních úloh autorka velice detailně a pečlivě analyzuje chyby podle jednotlivých jazykových rovin, avšak ne vždy nesporně a nejpravděpodobněji (viz dále). Problémem je, že nepíše (resp. pravděpodobně nesledovala), jaké pomůcky (např. slovníky) u úloh probandky používaly, a tak může o příčinách některých chyb pouze spekulovat.

Některé opravy chybných českých formulací navržené autorkou jsou pouze jedny z možných, autorka podle mého názoru nepřihlíží k variantním možnostem, jež by lépe postihly příčiny chyb. Jinak řečeno: ekvivalentem jednoho německého vyjádření je jí jedno vyjádření české, aniž by přihlížela k variantnosti v jazyce, polysémii a homonymii jazykových prostředků. (Někdy by stačilo, kdyby za navrhovaný správný překlad přidala „a podobně“.)

V rozboru chybného užití německých předložek autorka nechtěně dokládá svou jazykovou nekompetentnost v němčině – tvrzení, že německé *ins* (*ins Bett* ap.) se „překládá jako *v* a nikoli *do*“ (s. 34), je sotva náhodným přehlédnutím. Od příkladů citovaných tamtéž a dalších na s. 46 nedospěla k závěru, že problém s předložkou *in* je způsoben jejím dvojitým překladem do češtiny podle pádu. – Toto není ojedinělé: u chybného *na tam přísamináš m. to*

¹ Autorka nepoužila tři další tituly ze zadání práce.

² Z toho dvě úvodní strany o dvou německých probandkách učících se česky rok, o jazykovém materiálu a očekávaných odchylkách, tři strany obecně o jazykových jevech; cca šest stran textů psaných probandkami a jejich českých či obrázkových východisek, jež autorka na s. 17 slibuje zařadit do dodatku; vlastního textu tedy cca 20 stran.

³ Už poněkud hnidopišsky lze dodat, že internacionálních výrazů je v seznamu víc, než autorka uvádí.

⁴ Komentář zasluhuje také nepřiliš vhodný výběr textu, jenž obsahuje řadu cizích vlastních jmen.

připomínáš (s. 40) nespočívá hlavní problém ve špatném skloňování či volbě zájmen, jak píše, ale ve slovesné vazbě (*jn. an etw. erinnern*).⁵

Připomínky mám také k autorčině práci se slovníky a jazykovými korpusy. Obecně: jejich možností využívá velice málo (zpravidla k ověření nepřekvapivých skutečností, např. že slovo *autobus* se v psané češtině vyskytuje mnohem častěji než *bus*, s. 32). Konkrétně: v práci s danými cíli by se dalo tolerovat, že užívá pouze veřejný přístup ke korpusu SYN 2000; velmi se však divím tomu, že pro určování, jaký ekvivalent (chce se mi říct *význam*) německé polysémií lexikální jednotky je v češtině četnější, užívá řazení ekvivalentů ve „slovníku“ internetového vyhledávače www.seznam.cz (s. 31, 34, 41 aj.).

Pravopisných, tvaroslovných, skladebních a formálních nedostatků je v práci nikoliv zanedbatelné, ale akceptovatelné množství. Více formálních nedostatků se vyskytuje v seznamu literatury, vedle několika věcných. K seznamu literatury ještě podotýkám dvě věci: a) autorka dělí literaturu na „citovanou“ a [použitou⁶], v [použitě] literatuře některé „citované“ práce chybějí a naopak jiné zdroje nejsou v textu citovány (a tedy pravděpodobně ani využity?); b) podle mého názoru byla opomenuta relevantní literatura, chybí např. Povejšilova srovnávací mluvnice němčiny (svou koncepcí přístupnější než citovaná Štichova) nebo Siebenscheinovy slovníky (na rozdíl od slovníků olomouckého Finu a brněnské Lingey); zásadní údaje k rozdílům mezi češtinou a němčinou mohla autorka načerpat z kontrastivních prací A. Šimečkové (viz úvahy o rodu jmen v obou jazycích na s. 20 a 23).

Poměrně četné jsou nedostatky formulační a stylistické – srov. „přirozeně se naskýtala i problematika idiomatických konstrukcí“ (s. 18), „Ačkoli i toho se dotkneme, ale pouze letmo.“ (s. 21)“, „došlo ke zkomolenému tvaru“ (s. 31) a mnohé další. Chvat při dokončování práce je patrný i z již zmíněné chybějící návaznosti některých podkapitol (např. *Jazykový materiál* a *Použitě zvýrazňovací mechanismy* na s. 18).

Zarážející je autorčina neznalost lingvistické terminologie: termíny *hovorová* a *obecná čeština* nejsou užívány v souladu s pojetím české lingvistiky a oba tvoří protiklad k češtině spisovné (s. 16, 48 aj.); *v* a *ve* autorka patrně považuje za dvě různé předložky (s. 23); slovesa se podle ní skloňují (s. 33, srov. též s. 23 nahoře) aj. Problematické je např. i tvrzení, že „čeština používá mnohem méně časů (sic!) nežli je tomu v němčině“ (s. 20). Nedostatky v projevu probandek (v autorčině terminologii „špatná znalost způsobu zápisu lexika“) typu *čoclada* bych neřadil do lexikologie (s. 24), ale pravopisu. Na s. 41 je rozdíl mezi adjektivem a adverbium pojednán v lexikologii, na s. 44 v morfologii.⁷

Autorku prosím, aby při obhajobě vysvětlila, co je to *substituace* (s. 14), *psaná syntax* (s. 18) a *lingvoreálie* (s. 22), jaké máme v češtině germanismy jiné než lexikální (typy, příklady) a konečně jak se liší *hovorová* a *obecná čeština*. Dále bych ji prosil o odpověď na otázku, proč analyzovala pouze chyby a nezaměřila se v projevech probandek také na správně užitě české jazykové prostředky.

Bakalářskou práci Pavlína Tučkové z výše uvedených důvodů bohužel nepovažuji za dostatečný podklad k obhajobě.

Kubšicy/Rachlow 11. června 2011

Mgr. František Martínek

⁵ Obdobně: „V němčině je totiž také možno použít k vyjádření budoucnosti přítomný tvar slovesa (...).“ (s. 27) Tento způsob naprosto převládá, forma *werden* + inf. je příznaková. – Oddělené psaní zápornky u adverbia (*ne ustale*) je nevhodně vysvětleno analogií „s používáním zápornky v německé větě“ (s. 36).

⁶ Mé označení, v BP „Literatura“, F. M.

⁷ Nadto tvrzení, že ve větě *Es ist schön – Je hezky* je *schön* adverbium (s. 44), svědčí o nevhodné aplikaci české gramatiky na němčinu.